

Людмила Погоріла

СУЧАСНА ФЕМІНІСТСЬКА ДУХОВНІСТЬ І АНДРОЦЕНТРИЧНА ТРАДИЦІЯ ЦЕРКВИ: НАЛАГОДЖЕННЯ ДІАЛОГУ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

У статті розглядаються взаємовідносини феміністської ідеології щодо християнства та офіційної католицької традиції. Акцентується увага на різних шляхах досягнення однієї мети традиційним та феміністським богослов'ям.

Ключові слова: фемінізм, християнство, феміністське богослов'я.

В статье рассматриваются взаимоотношения феминистической идеологии относительно христианства и официальной католической традиции. Акцентируется внимание на различных путях достижения одной цели традиционными и феминистическим богословием.

Ключевые слова: феминизм, христианство, феминистическое богословие.

The article is concentrates on examination of interrelations feminist ideology to Christianity and official Catholic tradition. Attention accents on different ways to achievement one object by traditions and feminist theology.

Key words: feminism, Christianity, feminist theology.

Суспільство постмодерністської епохи характеризується широким спектром нововведень, ідеологічними змінами, трансформаційними перетвореннями. Вже ні в кого не викликають здивування, байдужості чи нерозуміння слова “фемінізм”, “емансипація”, “гендер”. В першу чергу потрібно сказати про доступ інформації до населення та роз'яснення її змісту. Інший чинник – це потреба в зміні акцентів по відношенню до традиційних поглядів на життя. Сьогодні в багатьох країнах Європи, США,

низці інших країн феміністська активна позиція стала звичним елементом суспільного життя. Про емансиповану жінку написано чимало статей, книг, виголошено чимало промов, виступів, закликів. Одним із обов’язкових структурних чинників демократичного суспільства вважається його гендерно динамічний курс.

Феміністська теорія не виникнула несподівано чи як реакція на чийсь автократичну позицію, зародки її виникли тоді, коли жінка почала розуміти власну соціальну обмеженість. На жаль, у письмовому вигляді такі бунтівні жіночі думки до нас не змогли дійти, зважаючи на те, що майже вся історична скарбниця писемності була творена чоловіками. Лише у 18 столітті зусиллями широко активної діяльності представників інтелектуальної плеяди Просвітництва, О. де Гуж, Дж. С. Міля, М. Волстонкрафт та інших було реально порушено питання жіночої позаполітичної позиції, юридичної незахищеності, дискримінації за ознаками статі тощо. Хоча це були не досить потужні кампанії на захист жінок, однак механізм з відстоювання жіночих прав був уже запущений.

Зважаючи на **актуальність** обговорюваної теми, Римокатолицька церква, як впливовий та зацікавлений в новопоглядах інститут, делікатно підтримує відстоювання жіночих прав у різних сферах людської діяльності, однак діє тут досить обережно та невимушено (щоби модерні погляди могли узгоджуватися з певними доктринальними положеннями церкви).

Метою статті є розгляд позиції феміністського та традиційного богослів’я щодо рівноправності чоловіків і жінок крізь призму віровчення Римо-католицької церкви.

Наразі виділяють дві хвилі феміністичного руху – першу і другу. Перша хвиля фемінізму бере свій початок з кінця 18 століття, друга – з 1960 року. “Фемінізм першої хвилі зосереджувався на питанні громадянських та юридичних прав жінок, фемінізм другої хвилі виокремлюється прийняттям виклику про те, що жінками не народжуються, їх створюють” [9, 52]. Не слід думати, що тільки жіночими зусиллями було піднято перед громадськістю питання дискримінації жінок. Одним із найяскравіших представників феміністського світогляду був видатний англійський вчений Джон Стюарт Міл, який стверджував, що “ті, хто відмовляє жінкам у свободах і привілеях, безумовно дозволених чоловікам, мусять під тиском подвійної презумпції ... висунути якнайвагоміші докази на користь своєї позиції” [4, 368].

Новітній філософський словник визначаючи поняття “фемінізм” говорить про відсутність єдиного теоретика, погляди якого б заклали міцний фундамент у розвиток феміністичної ідеології. Мова лише йде про представників американської (Д’юї, Міл, Вебер, Маркузе) та французької феміністичної думки (Лакан, де Бовуар) [5].

Крім всього іншого, слід вказати на відмінності (не досить значні) між поняттям фемінізму, гендеру та емансипації. Навчальний посібник “Основи теорії гендеру” вказує на відмінність між теоретичними програмами емансипаційної ідеології та феміністичної. “Основними засадами теорії емансипації є переконання в потребі та можливостях зміни становища жінок у межах наявних суспільних структур (патріархальних за своїм характером)”, зазначається у посібнику. Далі – “натомість теоретичні засади феміністичного трактування визволення жінок ґрунтуються насамперед на визнанні потреби глибинних змін цих структур” [6, 200]. По суті, приймаючи такого роду зміни, католицизм, звичайно, більше схиляється до теорії емансипації соціуму з його пропозиціями пошуку альтернативи суворо андроцентричній родині. Поняття “гендеру” розглядається як “вимір соціальних відносин, вкорінених у певній культурі, що має елементи як стабільності, так і змінності. Як соціальна стать, гендер означає сукупність поведінкових норм та позицій, які асоціюються з особами жіночої або чоловічої статі в певному суспільстві” [6, 520]. Але варто зауважити, що точно розрізнити ці поняття не можна, бо розуміють їх і як специфічний світогляд, як ідеологію, рух та навіть проблему, однак об’єднуються вони спільною для себе позицією антидискримінаційного та антисексистського характеру.

Порушуючи питання ролі та місця жінки в суспільстві, державі та родині, не можливо оминати таку важливу сферу, як церква. Загальновідомо, що релігії авраамістичної традиції в жінці вбачають лише помічницю чоловіка, пасивну сторону, а не активного творця суспільства, керівника держави чи родини. Основна роль завжди належала чоловікові. Незважаючи на те, що значна частина віруючих завжди була жіночою, церква була творена чоловіками, чоловіками вона ж керувалась.

Християнська традиція представлена трьома основними гілками: православ’ям, католицизмом та протестантизмом, й хоча їх об’єднує певна спільність у вченні, їх же роз’єднує позиція щодо феміністської ідеології. Так, консервативне православ’я

категоричне в своїх поглядах і наполягає на сприйнятті жінки виключно як дружини та матері. Слід зауважити, що в православному інституті чернецтва, куди жінці була завжди відкрита дорога, вона навіть могла зробити духовну кар’єру, стати настоятелькою монастиря, що передбачало носіння потенціалу великої життєвої мудрості, яка була властива, на думку православного духовенства, лише чоловікам. Відомий православний богослов, диякон А. Кураєв, своїми досить революційними для аскетичного православ’я поглядами намагається пролити світло на низку стереотипів, що склалися у відносинах між церквою та жінкою, щодо місця жінки в церкві, її зовнішнього вигляду, поведінки тощо [13].

Але, якщо мова йде про фемінізованість православної жінки, то православ’я досить категоричне: “емансипація жінок – штучно створений рух антихристиянського характеру. ... християнство в цілому проти зверхньої думки – вивести жінку на арену суспільної діяльності, розумової та фізичної, поряд і на рівних з чоловіком. Ця зверхня думка, при здійсненні її, приведе тільки до одного – до загибелі жінки” [2, 50]. Такий світогляд східної християнської традиції відрізняється вузькістю мислення, тому й бере на себе обов’язок говорити за іншу частину християнського світу. Католицькі автори менш принципові і не завжди поділяють думку про загибель жінки внаслідок її різносторонньої суспільної діяльності. Розуміючи наскільки роль жінки в суспільстві є важливою, католицька церква йде шляхом “справжньої емансипації жінок” [1, 71]. Щодо протестантизму, то англіканська церква, наприклад, дозволила жінок висвячувати в сан єпископа, та й інші протестантські течії довіряють жінці чималу роботу з організації релігійного життя.

Погляд Римо-католицької церкви на місце, роль та покликання жінки в сучасному світі потребує детального аналізу, зважаючи на її особливий статус. По-перше, це зумовлено тим, що за досить короткий проміжок часу позиція католицизму кардинально змінилась та модернізувалась. По-друге, нарешті жінка може відчутти (більш теоретично, але часто й практично) ту християнську рівність, про яку говорив апостол Павло.

Серед феміністичних рухів різного забарвлення окремо виділяють соціально-християнський фемінізм, який сформувався в першій половині ХХ століття. Він вважається найконсервативнішим серед феміністичних напрямів. Зміни, які мали місце в

суспільстві, зачепили навіть таку традиціоналістську сферу, як церква. Взавши аджорнаментований курс на соціум, католицизм проводить кампанію з підтримки прав жінок, говорячи про їх особливу роль в історії людства. Активна феміністська (від лат. *femina* – жінка) діяльність папи Івана Павла II, який перший з понтифіків “визнав суспільне приниження та дискримінацію жінок в історичному минулому” [6, 209], привернула громадськість до негайного вирішення багатьох жіночих проблем.

Римо-католицька церква зрозуміла наскільки сильно вплинула на сучасну жінку емансипаційна ідеологія, яка вказувала на безпідставність другорядної позиції жінок в сім’ї та суспільстві. Положення про те, що жіночий досвід зможе реально підсилити та укріпити позиції церкви в такому нестабільному світі змусив католицизм шукати нових шляхів до вирішення порушеної проблеми.

Детально аналізуючи стан католицизму в постмодерністській епосі, священик, викладач католицького богослів’я Томаш Рауш виділяє феміністську духовність серед сучасних видів духовності, крім того автор також акцентує свою увагу на феміністському богослов’ї.

Широка інформованість жінок, активізація власної самосвідомості, незгода з традиційними патріархальними поглядами церкви призвели до виникнення та функціонування католицької феміністської ідеології. Феміністський духовний світогляд також був зумовлений активною діяльністю жінок, які не вбачали в своїй природі другорядності, виступали за використання жіночого досвіду не тільки в багатьох соціальних сферах людської діяльності, а й у релігійній динаміці.

Звертаючись до Святого Письма, церковні феміністки не погоджуються з чисто маскулінім розумінням Бога, з абсолютно чоловічою природою Ісуса Христа, а також з тим, що власне через жінку, Єву було спричинено гріхопадіння. Крім того, до уваги береться безпідставне есенціалістське розуміння статі, що різницю між чоловіком і жінкою розглядає в їх фізичних відмінностях, у специфічності жіночого організму, який здатний до репродуктивної функції. Також феміністська духовність проти ототожнення таких людських характеристик, як емоційність, чуттєвість, невтриманість, духовна й фізична слабкість, м’якість з сутністю жіночої природи, заявляючи про те, що формування таких якостей відбувається внаслідок суто “дівчачого” виховання.

Феміністсько забарвлена релігійна діяльність стала поштовхом для виникнення так званої феміністської герменевтики, за допомогою якої інтерпретуються біблійні та різні християнські тексти. Т. Рауш зазначає, що “феміністські богослови вимагають, щоб ми підходили до біблейського тексту з позиції того, що він не тільки історично обумовлений, але також представляє собою плід патріархальної, чи андроцентричної, культури, в якій народилася Біблія” [8, 296]. Особливо доречним буде використання феміністської герменевтики при трактуванні Нового Завіту, де євангелісти часто вказують на жінок, як на вірних супутниць Христа, що бажали нових знань, і якими нарівні з чоловіками бажали ділитися та проповідувати.

З іншого боку традиційне богослов'я апелювало до Книги Буття, де сказано, що Бог заповів жінці народжувати в болях і стражданнях [Буття: 3, 16], до Послання апостола Павла, який закликав жінку мовчати в церкві [1 Кор.: 11, 3], а також бути постійно покірною чоловікові та до інших порад і настанов. На цю тему було сказано багато. Однак варто враховувати неминучу динамічність людського розвитку, й те, що становище жінки, яке вона мала 20 століть тому досить кардинально відрізняється від сьогоденного статусу. Попереджуючи неминучий соціальний розвиток та враховуючи чимало змін, вчення Римо-католицької церкви свою підтримку жінок вбачає перш за все в дуже розвинутому культі Богородиці, яка виступає як захисниця та ідеал всіх католичок. Активне поклоніння Діві Марії, до якої завжди була підвищена увага, призвело до виникнення науки маріології. Чотири богородичних догмати, що були проголошені католицькою церквою, та безапеляційна віра в них говорять про велику віру в заступництво та допомогу Богородиці. Крім того, папа Іван Павло II своєю широкомасштабною суспільною діяльністю проробив величезну роботу на підтримку жіночої половини віруючих. Не нівелюючи материнське покликання жінки, папа закликає її взяти участь в багатьох інших сферах людської діяльності. Так, “на увагу усіх особливо заслуговують два довірені жінці завдання, які вони виконують”, зосереджується понтифік. “Першим з них є надання певної гідності сімейному життю і материнству. Наступним завданням жінки є запевнення культурі морального виміру, тобто того, що робить її гідною людини у її особистому та суспільному житті” [7, 121].

Отже, офіційна католицька сторона досить обережна у своїх

висловлюваннях: підтримуючи і всіляко сприяючи піднесенню гідного місця і ролі жінки в суспільстві, Ватикан не надто категоричний, ніж феміністські богослови. Крім того, церква лише поступовими кроками залучає жінку до церковної діяльності, що все-таки говорить про потребу церкви в жіночій досвідній діяльності.

Наприклад, “сьогодні жінки виконують багато ролей в церкві і беруть участь в багатьох видах служіння, які раніше були для них закритими. Вони керують приходськими програмами катехизації, викладають богослов’я в університетах, семінаріях та інших навчальних закладах, служать духовними наставниками. Крім того, чимало жінок сьогодні служать адміністраторами в приходях, де немає постійного священика, – ця роль не тільки адміністративна, але й пастирська”, зазначається в книзі “Католицизм в третьому тисячолітті” [8, 300]. А також додається: “...жіночий рух вже змінив церкву і продовжить міняти її в майбутньому” [8, 301].

Вже допустивши жінку до такої сакральної сфери, як церковна діяльність, католицизм з великою завзятістю говорить про власну підтримку жіноцтва в інших сферах людської діяльності. Незважаючи на досить складні взаємини між церквою і жінкою в минулому, сьогодні настає епоха, яка сприяє налагодженню діалогу між ними та відкриває шлях до широкої спільної діяльності.

Література:

1. Вибрані документи католицької церкви про шлюб та сім’ю. Від Лева XIII до Івана Павла II. – У 2 т. – Львів, 2002. – Т.1.
2. Игумен Феоктист (Кириленко). Пастырское душепопечение о женщинах. – Санкт-Петербург, 2006.
3. Кураев А. (диакон) Женщина в церкви. – Мариуполь, 2004.
4. Міл Дж. С. Про свободу. – К., 2001.
5. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Мн., 2003.
6. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К., 2004.
7. Покликання і місія мирян. Післясинодальне апостольське повчання Святого Отця Івана Павла II. – Львів, 1998.
8. Рауш Т. Католичество в третьем тысячелетии / Пер с англ. (Серия “Современное богословие”). – М., 2007.
9. Хто боїться фемінізму? Погляд по той бік реакції. / За ред. Е.Оуклі та Дж. Мітчелл. – Львів, 2005.